

TARIMIMIZIN GELİŞME POTANSİYELİ

Prof. Dr. Ali BALABAN *

GELİŞME DÜZEYİ

Türkiye'de Cumhuriyet kurulduğu yıldan başlayarak, tarım ve köy kalkınması büyük bir dava olarak ele alınmış, sağlıklı bir tarımsal yapının gerçekleştirilmesi, tarımsal üretimin artırılması ve kırsal toplumun yaşam düzeyinin yükseltilmesi konuları Cumhuriyet hükümetlerinin program ve uygulamalarında büyük ağırlık taşımıştır.

İlk yıllarda, kamu kesiminde yaygın bir örgütlenme ve kırsal alana hizmet götürme çalışmalarına ağırlık verilmiş, tarımsal altyapının kurulması, kredi, tohum, gübre, makina vb. temel girdilerin sağlanması ve üretimden tüketime olan zincirin oluşturulmasına kadar varan kurumsal yapıda, önemli gelişmeler gerçekleştirilmiş, Ziraat Bankası daha geniş olanaklara kavuşturularak bir iktisadi devlet kuruluşu durumuna getirilmiş, tarım kredisi, tarım satış kooperatifleri ile Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuş, Devlet Su İşleri'nin temelleri atılmış, ülke ormanları devletleştirilmiştir. Özetlemek gerekirse, Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'ye kadar olan yıllar, Türk tarımının derlenip toparlanma ve yeni baştan örgütlenme dönemi olmuştur.

1950'lerden başlayarak tarımımızda önemli yapısal değişimler olmuştur. Dış kaynaklı kredilerle sağlanan 40 bin dolayındaki traktörün de katkısı ile 1950'de 16 milyon hektar olan işlenen tarım arazisi 1962'de 26.5 milyon hektara yükselmiştir. Ekiliş alanlarının genişlemesine paralel olarak belli başlı tarla ürünlerinin üretim hacmi de büyümüştür. Örneğin 1934-38'de buğday üretimi 3.4 milyon ton iken 1962'de 8.4 milyon tona yükselmiştir. Ancak, gerçekleştir-

Tarım, nüfusun % 56'sına denk 25 milyon dolayındaki insanımızın yaşamını ve yazgısını etkileyen bir ekonomik uğraş koludur. Tüm işgücünün % 58'inin çalıştığı bu kesim, ulusal gelirin % 22'sini, tarıma dayalı sanayi ürünleri de katıldığında dışsatım gelirin % 75'ini sağlamaktadır. Tarımda sahip olduğumuz olanakların belirlenmesine geçmeden, tarımsal gelişme durumuna kısa bir göz atmakta yarar görmekteyiz.

len üretim artışı, verimliliğin yükseltilmesinden çok, ekim alanlarının genişlemesi sonucu olmuştur.

1962 yılında başlayan planlı dönemde ise tarım kesiminde kaynakları en iyi biçimde kullanmak üzere ekonomik gelişmeye uygun, iç ve dış talebi karşılayacak bir üretim düzenine ulaşma hedef alınmıştır. Bu amaçla, tahıl, tahıl ekiliş alanı ve nadasın azaltılması, buna karşılık endüstri bitkileri, yağlı tohumlar, bakliyat, bağ-bahçe ve özellikle yem bitkileri ekim alanlarının genişletilmesi öngörülmüştür. İleri bir teknoloji kullanmak, sermaye ve emek ile yoğun bir tarım sistemine geçiş istenmiştir. Tarımın hava koşullarına bağıllığını azaltmak amacı ile tarımsal yatırımlar da su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine, sulanan alanların genişletilmesine ağırlık verilmiştir.

Görüldüğü gibi, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türk tarımı sürekli bir değişim ve gelişim süreci içine girmiş, tarım ürünlerinin çeşitlendirilmesi ve üretimde küçümsenmeyecek gelişmeler sağlanmıştır. Nitekim bu dönemde (1927-1979) tarım arazisi 7 milyon hektardan 28 milyon hektara yükselerek yaklaşık 4 katı, nüfus da 11 milyondan 45 milyona çıkarak 4 katı artış gösterirken, **tarımsal üretim değeri** bir yandan ekiliş alanlarının genişletilmesi, öbür yandan da birim alan ve birim hayvandan alınan verim artışı ile yaklaşık 10 katına (1968 yılı sabit fiyatlarına göre) yükselmiştir.

ÜRETİM POTANSİYELİ

Bilindiği gibi tarım, ve damızlık kullanarak bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, bunların çeşitli aşamalarda işlenerek değerlendirilmesi olarak tanımlanır. Tarımda kullanılan top-

* Ankara Üniversitesi - Ziraat Fakültesi Dekanı.

Modern tarım işletmesi merkezi.

rak, emek ve sermayeden (su, gübre, ilaç, tohumluk, enerji vb. fiziksel girdiler) oluşan üretim kaynakları ile üretkenlik artışı sağlayan teknoloji sabit (aynı) tutulduğu takdirde: Bitkisel üretim potansiyelini belirleyen en önemli faktörler, güneş enerjisi ve yağışın yetişme mevsimi içindeki miktar ve dağılımıdır. Ülkemizde bu iki faktör göz önüne alınarak bir değerlendirme yapıldığında doğal üretim potansiyelinin bölgeden bölgeye, hatta aynı bölge ya da il içinde yöreden yöreye dört katı aşan bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Genelde doğal üretim potansiyeli en yüksek bölgemiz; yetişme mevsiminde yağışın miktar ve dağılımının en elverişli olduğu Karadeniz kıyı ovalarıdır. Bunu sırasıyla Marmara, Ege, Akdeniz, geçit bölgeleri, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu izlemektedir. Doğal üretim potansiyeli en düşük yörelerimiz ise genellikle petişme mevsiminde güneş enerjisinin en elverişsiz olduğu Doğu Anadolu'nun yüksek ovalarında bulunmaktadır.

Yetişme mevsimindeki yağışın miktar ve dağılımının yetersizliğinden ortaya çıkan su eksikliğinin SULAMA ile karşılanması durumunda ise: Doğal üretim potansiyeli artmakta, güneş enerjisinin en bol olduğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu'da en yüksek değerini almakta, bunu sırasıyla Ege, Marmara, geçit bölgeleri, İç Anadolu ve öteki bölgeler izlemektedir. Bu durumda Ülkemizde sulanan en iyi yöre (örneğin Adana, Afanya, Akçakale vb.) ile kuruda tarım yapılan en elverişsiz yörenin (Hınıs, Hozat, Patnos, Yüksekova vb.) doğal üretim potansiyeli arasında 10 katı aşan bir farklılık ortaya çıkabilmektedir.

Ülkemizde doğal koşullar; tarımsal üretimin yapısında ve verimliliğinde olumlu dönüşümler için elverişlidir. Üretimin, potansiyeline ulaştırılmasında tarım topraklarının genişletilmesi

(Yatay gelişme) ve birim başına verimin artırılması (Dikey gelişme) olmak üzere başlıca iki seçenek vardır. Doğal koşulların verdiği olanaktan tam anlamıyla yararlanmamız bu iki seçeneğin uyumlu biçimde sentezindeki başarıya bağlıdır.

Tarım topraklarının genişletilmesi söz konusu olunca: Günümüzde, işlenebilir toprakların sınırına gelindiği herkesçe bilinen bir durumdur. Bu bakımdan tarım arazimizin büyük ölçüde genişletilmesi olanağı yoktur. Özellikle Güneydoğu ve kıyı bölgelerimizde ekolojik koşulların yılda 2 ya da 3 ürün almaya elverişli olduğu bilinmektedir. Bu yörelerimizde yılda iki ya da üçüncü ürün alma kültürünün yaygınlaştırılmasının ekonomiye katkısı, tarıma ek toprak açmakla eşanlama gelecektir. O bakımdan, özellikle devletin hektarına yüzbünlerce liralık yatırım yaparak gerçekleştirdiği sulama şebekelerinde ikinci ürün almanın yaygınlaştırılmasını zorunlu görmekteyiz.

Aynı durum nadas içinde söz konusudur. Günümüzde 8 milyon hektarı bulan nadas alanlarının, geçit bölgelerinde bulunan 5 milyon hektarında, nadasın azaltılması ya da kaldırılması ile işlenen toplam tarım arazisinin genişletmeden her yıl üretim yapılan alanda, bir artış sağlanmış olacaktır.

Ülkemizde sulanabilir nitelikteki 13.5 milyon hektar arazinin % 47'si Güneydoğu ve kıyı bölgelerinde, % 45 ise İç Anadolu ile geçit bölgelerinde bulunmaktadır. Bu bölgelerde üretimi sınırlayan en önemli faktörün su eksikliği olduğu göz önüne alınır; sulama ile birlikte çağdaş tarım teknolojisi ve girdilerin kullanılması durumunda tarımsal üretim değerinin kuru

Tarımda modern teknoloji uygulaması.

koşullara göre 10-15 kat artırılması olanağı vardır. O bakımdan, sulanan alanların artırılması da bir bakıma, arazi genişletme ile eşanlama gelmektedir.

Doğel koşulların olanak verdiği tarımsal üretim düzeyine ulaşmada, arazi genişletmeye ilişkin az önce belirtilen bu çabalar yanında başvurulması gerekli en önemli ve etkin önlem topraklarımızın birim alanından daha fazla ürün almaktır. Bunun da tek yolu köylünün çağdaş anlamda verimliliği yüksek üretici durumuna getirilmesidir. Bu amaçla alınması gerekli önlemlerin belli başlıları: Köylüye yeterli toprak sağlama, toprağın en verimli biçimde kullanılması ve yüksek düzeyde üretim için gerekli alt yapı, temel girdi ve destek hizmetlerinin sağlanması, verimliliği artırıcı bir teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması ve üretimden tüketim kadar tüm sürecin örgütlenmesi biçiminde sıralanabilir.

Görüldüğü gibi, Türkiye bugün 45 milyon nüfusu, 28 milyon hektar tarım arazisi, 13.5 milyon hektar sulanabilir toprak potansiyeli, 105 milyar metre kubü bulan yıllık kullanılabilir su varlığı, 22 milyon hektar çayır ve mer'ası, 23.5 milyon hektar orman ve fundalığı, 83 milyon baş hayvan varlığı ve her türlü ürünün ekolojisi ile Avrupa ve Ortadoğu'da, Sovyetler Birliği'nden sonra tarımsal kaynakları en büyük olan ülkedir. Tarımımızın, anılan bu potansiyelin olanak verdiği üretim düzeyine getirilmesi başarılığında: Ülkemizde bölgeler ve uğraş kollarına göre: Bitkisel üretimin 2-3 katına, hayvansal üretimin ise 2-5 katına yükseltilmesini mümkün gördüğümüzü burada vurgulamak isteriz.

● Çöllerin yayılmasını önleyebilecek bir "plastik kum"un deneyleri olumlu sonuçlar verdi. "Agrosoke" olarak adlandırılan plastik kum, aslında, ağırlığının 40 katı kadar su tutabilen bir polyacrylamide. Bu yeni yapay kumun, erozyonu önlemek amacıyla, çorak topraklarda bitki yetiştirilmesine olanak sağlayacağı sanılıyor.

ÖLDÜREN YAĞMUR

ABD'de Vermont'daki Yeşil Dağlar'ın (Green Mountains) Camels Hump (Deve hörgücü) tepesindeki ladin ağaçlarının yarısı 1965'den bu yana yok oldukları gibi, bölgedeki diğer ağaç türleri de sürekli olarak ölüyorlar. Vermont Üniversitesi Botanik Bölümü Başkanı Hubert Vogelmann'a göre olayın nedeni, asit yağmuru.

Vogelmann ve ekibi 1964 yılında Camels Hump'taki bitki yaşamı, iklim ve toprakla ilgili ayrıntılı incelemeler yaptılar. 1977 yılında da yineledikleri ölçümlerin sonucu hayret vericiydi; ağaçlar sürekli olarak ölüyorlardı. Araştırmacılar, haşereler, hastalıklar, çoğalma engelleri ve iklim değişiklikleri gibi etkenleri inceleyerek en önemli etkenin asit yağmuru olduğu kanaatine vardılar. Camels Hump'ta yağın yağmurun suyu saf suya oranla 40 kat daha asitli. Bölgede oluşan sis ortamında da bazen normalden 100 misli fazla asit bulunmuş. Vogelmann'a göre, asitli yağış, topraktaki normalde çözülmeyen bileşikler çözeltiyor. Bir kısmını alüminyum bileşiklerinin oluşturduğunu bu eriyen tuzlar, ağaçların yeni oluşan kökleri için zehirleyici etki yapıyor; kök sistemleri tahrip olan ağaçların su toplama yetenekleri azalıyor ve sonuçta solarak ölüyorlar.

Botanikçi Vogelmann, asit yüklü yağmurun ise, kömür ve petrol gibi fosil yakıtların yanması ile oluştuğunu ileri sürerek, ölen ladin ağaçlarının, bu yöredeki diğer ağaç türleri için de bir uyarı olduğunu vurguluyor. 1964 yılından bu yana, şeker akçaağaçları ve ak gürgenlerdeki dikkat çekici azalmaya işaret eden Vogelmann, ağaçlardan alınan örneklerdeki alüminyum artışını kanıt göstererek, şimdi sıranın köknarlara geldiğini söylüyor. Discover'den

Yaşamdan yakınlarımızın nedeni, karşılaştığımız zorlukların büyüklüğü değil, gücümüzün azlığıdır.

CORNEILLE